

УДК 374:364:616

Дмитро Грищук

Навчально-науковий інститут менеджменту і психології,

ДЗВО «Університет менеджменту освіти», м. Київ

OCRID ID 0000-0003-2284-3706

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/021-033

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

У статті представлений аналіз сучасного стану позашкільної освіти дітей з обмеженими можливостями, зокрема дітей із порушеннями зору, залучення громадських організацій до процесу неформальної освіти дітей з вадами зору (на прикладі діяльності місії «Служіння незрячим»), окреслено ключові умови ефективної співпраці громадських об'єднань із закладами позашкільної та спеціальної освіти, визначені перспективи подальшої спільної діяльності закладів спеціальної середньої освіти, закладів позашкільної освіти із громадським сектором для ефективної організації дозвілля дітей з порушенням зору. У статті використані такі методи наукового теоретичного дослідження, як діалектичні методи пізнання, абстрактно-логічний, методи аналізу й синтезу, системний та монографічний. До перспектив подальших наукових досліджень віднесені питання розробки критеріїв рівня готовності громадської організації до організації позашкільної діяльності для дітей із порушенням зору; шляхи залучення громадського сектору до оновлення освітніх стандартів позашкільної освіти дітей з вадами зору; розроблення та впровадження новітніх ефективних методів комплексного розвитку з метою реалізації єдиної політики для соціалізації дітей з обмеженими можливостями.

Ключові слова: позашкільна освіта, дозвілля, заклади позашкільної освіти, заклади спеціальної освіти, особи з психофізичними особливостями, діти з обмеженими можливостями, незрячі діти, громадські організації

Постановка проблеми. Позашкільна освіта займає ключове місце в процесі особистісного розвитку дітей та підлітків та їх загальної соціалізації. Позашкільна виступає дієвим інструментом держави і територіальних громад в організації «корисного» дозвілля для підростаючого покоління, яке містить не тільки рекреаційну складову, але й забезпечує володіння ними знаннями про суспільство, особистість, загальну та національну культуру, уміннями та навичками соціальної комунікації, творчого підходу до вирішення актуальних завдань та проблем тощо. У розвинених країнах світу система неформальної освіти перебуває на особливому контролі з боку держави та є одним із пріоритетних напрямів політики щодо соціалізації дітей та підлітків (Грищук, 2019), при чому громадські організації в цій сфері відіграють важливу роль. А. Bebbington, R. Riddell у своїй статті «Heavy Hands, Hidden Hands, Holding Hands» зазначають, що невід'ємною частиною громадянського суспільства, яке відповідає за організацію суспільних рухів, виступають неурядові організації (в англійській літературі «громадські

організації» частіше передають як «неурядові організації», або «non-government organizations», скорочено «NGO», або як «community groups» – прим. автора), як-то: групи церковного напрямку, профспілки, кооперативи, обслуговуючі організації, громадські територіальні організації молодіжні організації (Bebbington & Riddell, 1997). У зарубіжній науковій літературі серед цілого ряду різноманітних місій громадських організацій виділяють організацію процесу особистісного, комунікативного та професійного розвитку людини (Bowden, 1990; Sakyu, 2000). Адаптація дітей та молоді до життя – саме в цьому, на думку Г. Пустовіта, міститься головна мета системи позашкільної освіти (Пустовіт, 2005). Але процес соціалізації особистості в суспільство та включення до процесу в його середині є основою діяльності багатьох громадських організацій, насамперед так званого «гуманітарного напрямку» (Харченко, 2006; Лісовець, 2011; Лавриченко, 2000; Поліщук, 2003). Таким чином, позашкільна освіта та неурядові організації мають точку дотику (*соціальна сингулярність*), з якої можуть формуватися надалі процеси розвитку соціального партнерства, яке має на меті забезпечення особистісного та національно поступу молодого українського покоління.

Особливого сенсу питання соціалізації в урочний та позаурочний час набувають у житті дітей із особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку, зокрема з порушеннями зору. Актуальність особливої уваги до їх адаптації в навколишнє середовище обумовлена низкою причин, серед яких слід виокремити причини «особистісного» та «соціального» характерів, а саме: підвищену чутливість слабозорих дітей до навколишнього світу, який часто не готовий їх приймати у свої «обійми» (через що нерідко відчуття несправедливості переростає в агресивність або антисоціальну поведінку); відчуття соціальної вразливості та незахищеності, починаючи із побутових умов, завершуючи політикою держави до молоді з особливим фізичними потребами; гостре відчуття приреченості та зневіри у власні сили та низький рівень умотивованості на власний особистісний та професійний розвиток. З огляду на ці проблеми особливої ролі набувають громадські організації, які можуть допомогти системі освіти та соціального захисту в організації дозвілєвої молоді з особливостями психофізичного розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. Фундаментальні положення позашкільної освіти закладені в педагогічних працях вітчизняних класиків Г. Ващенко, А. Макаренка, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького та ін. Питання змісту та організації неформальної освіти висвітлені у студіях сучасних науковців: І. Беха, А. Капської, Г. Пустовіта, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, С. Харченка, Т. Сущенко та ін. Рішення

сучасних засадничих проблем розвитку позашкільної освіти у своїх дисертаційних дослідженнях шукають О. Семенов, І. Мосякова, О. Єгорова та ін. Загальні питання інклюзивної освіти в різні часи розглядали вітчизняні та зарубіжні науковці Л. Волкова, Х. Девід, Дж. Деплер, В. Засенко, А. Колупаєва, М. Малофєєв, Л. Шипіцина, Н. Шматко, Т. Лореман, Дж. Лупарт та ін. Теорія «людської гідності» дітей з порушеннями психофізичного розвитку, здатних до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації висвітлена у студіях В. Астапова, Т. Бут, О. Лебединської, М. Малофєєва та ін. Методологічним засадам спеціальної підготовки й перепідготовки педагогів загальноосвітніх і спеціальних закладів приділили свою увагу В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Миронова, В. Синьов, М. Шеремет та ін. Питання соціалізації, соціальної реабілітації та інтеграції в суспільство дітей та молоді з особливими потребами знайшли відображення в дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, І. Зверєвої, А. Капської, М. Лушевич та ін. Особливості соціально-педагогічної діяльності з дітьми із психофізичними особливостями віддзеркалено в наукових працях Н. Грабовенко, В. Ляшенка, Н. Мирошніченко, Т. Соловійової, В. Тесленка, М. Чайковського та ін. Соціально-психологічні особливості адаптації осіб із вадами зору звертають увагу тифлопсихологи і тифлопедагоги Г. Буткіна, В. Гудоніс, В. Кантор, І. Некрасова, Є. Синьова, Є. Стерніна та ін.

Однак, незважаючи на достатньо ґрунтовні й системні дослідження організації соціально-педагогічного впливу на дітей із особливими потребами, зокрема з вадами зору, як у теоретико-методологічному аспекті, так і в практичному руслі, зокрема й організації їх дозвіллевої діяльності, нами виявлена низка суперечностей між: узятим новою українською школою курсом на повне забезпечення процесу адаптації дітей з психофізичними особливостями в соціальне середовище, та відсутністю цілісного підходу до використання педагогічно-виховного потенціалу системи позашкільної освіти; соціальним запитом на активну громадську дію в межах *концепції піклування* з боку громадських, релігійних організацій, окремих волонтерів та недостатнім рівнем організації співпраці з боку керівників закладів освіти, закладів позашкільної освіти та центрів соціального захисту; між усвідомленням державою соціально-педагогічного та організаційного потенціалу громадських організацій у забезпеченні позашкільної освіти дітей із вадами зору та недостатньо розробленими нормативно-правовими механізмами участі громадянського сектору в системі освіти та соціального захисту осіб із особливими психофізичними потребами. Актуальність обраної проблеми, її недостатня розробленість у соціально-педагогічній теорії і практиці та визначені суперечності зумовили вибір зазначеною теми нашого дослідження.

Метою статті є аналіз сучасного стану включення громадських організацій у неформальній освіті дітей із вадами зору; визначення провідних умов ефективної участі громадських організації в позашкільній освіті слабозорих та незрячих дітей; окреслення перспектив спільної діяльності закладів спеціальної середньої освіти, закладів позашкільної освіти із громадським сектором для ефективної організації дозвілля дітей із порушенням зору.

Методи дослідження. У статті використані такі методи наукового теоретичного дослідження: діалектичні методи пізнання, абстрактно-логічний, методи аналізу й синтезу, системний та монографічний. У теоретичну основу дослідження покладені положення про систему позашкільної освіти, позашкільний навчальний заклад, спеціальний загальноосвітній заклад для дітей із порушенням зору, громадську організацію. Так, система позашкільної освіти – це освітня підсистема, що містить заклади будь-якої форми власності, які надають освітні послуги позаурочний або позанавчальний час (*Закон України «Про позашкільну освіту», 2012*); позашкільний навчальний заклад (ПНЗ, або заклад неформальної освіти) – широкодоступний заклад, який надає освітні послуги, спрямовані на здобуття знань, умінь і навичок, і забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та дозвілєвої діяльності (*Положення про позашкільний навчальний заклад, зі змінами відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 769, 2001*); спеціальний загальноосвітній заклад освіти для дітей із порушенням зору – загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує здобуття певної загальної середньої освіти дітей сліпих, зі зниженим зором, професійну орієнтацію та підготовку, проводить корекційно-розвиткові роботи з дітьми, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, надаючи спеціальні умови проживання за рахунок держави (*Статут загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів «Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №5 ім. Я. П. Батюка», м. Києва, 2012*) та має на меті виховання, лікування й корекцію (Кравченко, 2016); громадська організація – це локальні, національні чи міжнародні об'єднання, які діють з ініціативи громадян, а не з волі уряду, і не мають на меті отримання прибутку. Вони виконують широке коло функцій, зокрема такі, як захист прав людини, надання допомоги, боротьба за роззброєння, наукові дослідження, освітні заходи (Авдеєнко та ін., 2005).

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в державі існує достатньо потужна нормативно правова база розвитку позашкільної освіти, яка базується на положеннях Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про позашкільну освіту», Концепції

позашкільної освіти і виховання, Положенні про позашкільний навчальний заклад, Національної доктрини розвитку освіти, інструктивно-методичного листа Міністерства освіти і науки України «Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади» та ін.

Проте суспільство ще недостатньо усвідомило людинотворчий, розвивальний, соціалізуючий та націєтворчий потенціал неформальної освіти. В Україні поки що наявна тенденція до скорочення мережі позашкільних закладів освіти і розвитку. Особливо кричущі цифри щодо системи неформальної освіти в сільських та гірських місцевостях. Серед причин слід виокремити передусім недостатнє фінансування закладів позашкільної освіти з боку держави та місцевого самоврядування. Але економічний чинник, на наш погляд, є похідним від більш глибоких системних проблем, які криються в усвідомленні владою та окремими керівниками соціальної ролі позашкільних закладів. До цього слід додати ще пасивну реакцію територіальних громад щодо скорочення видатків місцевих бюджетів на утримання позашкільної освіти (*Лист Міністерства освіти і науки України про підтримку та фінансування закладів позашкільної освіти в умовах децентралізації влади, 2018*). Проте, знов з боку громади це, скоріш, наслідок, який базується на сталому міфі щодо участі батьків і держави в розвитку дітей та молоді. Цей міф містить декілька складових: по-перше, провідна роль батьків у добуванні грошей на родину; по-друге, освітні послуги, що надає приватний сектор у позашкільний час, є набагато якіснішими, ніж та, що надає державний (насправді, якісна цінова політика деяких приватних гуртків або закладів нерідко піддається сумніву); по-третє, перебільшена віра в освітні та розвивальні можливості мережі Internet та здібність дітей і молоді знаходити самостійно корисні матеріали й самостійно будувати свою освітню та розвиваючу траєкторію. У результаті батьки готові радше платити гроші приватному сектору, або віддати дітей в «обійми» всесвітнього павутиння, ніж самоорганізовуватися та займати принципову позицію щодо розвитку дозвілля у своєї територіальній громаді. До цього слід додати й позицію самих дітей та молоді щодо організації власного позашкільного часу, яка включає актуальність обраної тематики, форми та сам процес пізнання та розвитку навколишнього світу.

Маємо в результаті системну багаторівневу проблему усвідомлення сенсів позашкільної освіти. Пандемія, що охопила весь світ у 2020-му році, містить ще більшу загрозу для розвитку позашкільної освіти через збільшення соціальної дистанції та поглиблення економічної кризи в державі. Зазначені тенденції стосуються також і позашкільної освіти для дітей із особливостями

психофізіологічного розвитку, зокрема з порушеннями зору. Комплекс психофізичних особливостей дітей із обмеженими можливостями потребує спеціальних умов організації процесу належного ставлення, догляду, статевого виховання, відповідних соціально-педагогічних умов, до чого суспільство не завжди буває готовим (Перфільєва, 2014).

Проте існує чимало прикладів створення сприятливих умов для залучення дітей та молоді з особливими потребами до закладів загальної позашкільної освіти. Наприклад, на базі Дитячого оздоровчо-екологічного центру Оболонського району м. Києва, у якому створено й апробовано комплексну навчальну програму «Шляхи соціалізації дітей та молоді з особливими потребами» (Герасімова, 2012), у стінах Центру дитячої та юнацької творчості Солом'янського району м. Києва реалізувався соціально-творчий проєкт «Соціалізація дітей з особливими потребами» (Буланова, 2011). Зазначені програми мали на меті підвищення самооцінки дітей із особливими потребами; формування їх активної життєвої позиції, впевненості у власних силах та можливостях; підвищення рівня адаптованості до суспільного життя; актуалізація психічних резервних можливостей; розвиток творчого потенціалу та ін.

Також не можна оминати діяльність в Україні цілої низки громадських організацій, діяльність яких спрямована на допомогу особам із вадами зору, зокрема дітям та молоді, адаптуватися до соціального життя, розвивати навички спілкування, підвищити рівень необхідний життєвих компетентностей та закласти основу для професійного розвитку. Серед таких організацій слід виокремити так звані «профільні», тобто організації, діяльність яких спрямована саме на осіб із обмеженими можливостями, та «благодійні», для яких робота з людьми із психофізичними порушеннями, є одним із напрямів їх статутної діяльності. До першої групи належать Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України», «Національна Асамблея інвалідів України», «Крок за кроком», «Всеукраїнська громадська організація наукового товариства інвалідів», Всеукраїнська громадська організація «Коаліція захисту прав інвалідів та осіб із інтелектуальною недостатністю», Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром», громадська організація «Сонячне коло» для дітей із аутизмом, організація сприяння дітям із обмеженими можливостями з дитинства «Церебрал», Всеукраїнський фонд соціальної допомоги інвалідам з вадами слуху, благодійне товариство допомоги особам із інтелектуальною недостатністю «Джерела», місія «Служіння незрячим» та ін. Друга група складається з більш широкого кола організації, у тому числі міжнародних та

вітчизняних, національних та місцевих, освітянських, благодійних, релігійних та ін. (Міжнародного благодійного фонду «Карітас України», ГО «Возлюби» релігійні організації Української православної церкви, євангельських християн-баптистів, Церкви Христової та ін.).

Візьмемо за приклад участі громадської організації в неформальній освіті дітей з порушеннями зору діяльність місії «Служіння незрячим» (*Місія «Служіння незрячим»*). Це організація всеукраїнського масштабу, яка діє на підставі християнських цінностей. Основним клієнтами місії є незрячі діти. На сьогоднішній день «Служіння незрячим» працює в Києві, Львові, Запоріжжі, Кропивницькому, Маріуполі, Нікополі організація керує цілою низкою різноманітних проєктів, що разом складає певну систему надання комплексної допомоги особам із проблемами зору протягом життя. Місія пропонує всім охочим долучитися до діяльності Інтеграційно-адаптаційного центру для незрячих. Метою цього центру є адаптація осіб із порушенням зору до самостійного життя, а також надання психологічної та духовної допомоги. Наступним проєктом «Служіння незрячим» є проведення освітньо-практичних конференцій для всіх охочих прийняти участь у адаптації дітей та дорослих із вадами зору до суспільного життя. Слід також згадати про телефон довіри для нещодавно осліплених людей.

Для організації дозвілля дітей із порушенням зором місія пропонує на базі спеціалізованої школи-інтернату № 5 (м. Київ) наступні позаурочні заходи: клуб «Подорожник» (діти проводять вільний від навчання час активному спілкуванню, беруть участь у гуртках рукоділля, рухливих та розвивальних іграх); музичні студії (навчання та розвиток уміння гри на гітарі та барабанах), заняття з християнської етики (щотижневі зустрічі по суботах, на яких діти підвищують свою культурну та духовну освіченість); клуб для батьків (організація спілкування, надання психологічної та фахової допомоги батькам незрячих дітей). До позашкільних заходів відноситься щорічний літній оздоровчий табір у Карпатах, або на березі Азовського моря. Протягом тижня діти отримують цілий комплекс важливих знань, умінь та навичок. По-перше, вони дізнаються за прикладами історій зі Святого Письма про важливі риси характеру, які особистість має в собі розвивати (любов та милосердя до ближнього, слухняність до батьків та вчителів, цілеспрямованість, повага до власної й суспільної гідності, працелюбність, прощення та ін.). По-друге, протягом табору діти продовжують розвивати важливі й необхідні для них уміння та навички орієнтування на місцевості, поведінки в особливих або небезпечних випадках, комунікації з дорослими та однолітками, вирішення проблем

міжособистісного спілкування, творчого підходу до розв'язання повних завдань та ін. До цього слід також додати щоденні походи, купання в річці або морі, «школи виживання», рухливі ігри тощо. Окремо слід зазначити насичену програму для розвитку творчого потенціалу дітей із проблемами зору: щоденні конкурси, змагання, театралізовані постановки, спів, декламування на пам'ять та ін. Протягом року місія разом із партнерами (Церква Христова на Виноградарі (м. Київ), ГО «Возлюби») влаштовує для дітей табори вихідного дня, походи в контактний зоопарк, концерти та ін.

Таким чином, слід зазначити, що наша держава має певний потенціал для співпраці громадських організацій із системою освіти щодо організації позашкільної освіти. Він складається з нормативно-правової бази, яка дає можливість зареєстрованим громадським організаціям надавати благодійну, просвітницьку, професійну допомогу особам із обмеженими можливостями, попереднього позитивного досвіду синергії освітнього та громадського секторів у зазначеному напрямі, потребі залучення громадських організацій до фінансування програм та заходів позашкільної освіти, неформальний «дух» позашкілля, який розширяє коло та склад його організаторів, реформа децентралізації, яка сприяє більшому включенню громадського сектору до неформальної освіти дітей із особливими потребами, подальший розвиток волонтерського руху в країні як показник неминучого розвитку громадянського суспільства.

Подальше зміцнення зазначеної синергії освіти та громадського сектору неминуче за наявності певних умов, з числа яких ми виокремимо наступні.

1. Підвищення рівня усвідомленості органами влади та місцевого самоврядування, керівниками закладів освіти, зокрема спеціальної та позашкільної, керівниками громадських організацій, батьками, активними громадянами націоетворчої та людинотворчої функції неформальної освіти як форми організації вільного часу дитини для її соціальних і комунікативних навичок і компетенцій.

2. Підсилення інформаційної кампанії в суспільстві про соціальні, психологічні, фізичні, побутові потреби осіб із обмеженим зором, шляхом впровадження соціальної реклами, інноваційних громадських акцій, соціальних проєктів із метою широкого людського резонансу із залученням більшої кількості волонтерів до організації дозвілля серед незрячих дітей.

3. Створення майданчиків для наукового та практичного взаємообміну між членами громадських організацій та освітянами напрацюваннями, досвідом, відкриттями, результатами досліджень як

зарубіжними, так і вітчизняними з питань соціалізації, реабілітації, розвитку й навчання дітей із вадами зору в позашкільний час.

4. Внесення змін у податкове законодавство з метою залучення фінансової благодійної допомоги на зазначену діяльність громадських організацій з боку бізнесу (створення інституцій нового напрямку – організацій громадської користі з можливістю передачі 1 % прибуткового податку на користь якоїсь організації (Перфільєва, 2014), надання податкових преференцій або пільг).

5. Внесення змін у нормативно-правову базу організації позашкільної освіти та спеціальної освіти з метою розширення можливостей соціально-педагогічного впливу на дітей із порушенням зору з боку громадських організацій, за умови проходженнями їх членами спеціальних курсів підвищення кваліфікації.

6. Участь держави в національних грантових програмах для громадського сектору в сфері розвитку позашкільної освіти незрячих дітей з метою залучення більшої кількості волонтерів та розширення їх просвітницьких та соціалізаційні можливостей.

Цей перелік умов не вичерпує всього потенціалу розвитку співробітництва освіти та громадського сектору. Проте за наявності постійного й системного руху держави, освіти та громадських організацій до так званої точки *соціальної сингулярності* за вищезначеними умовами, розкриває широкі перспективи для розширення та поглиблення такої співпраці (створення соціальних *хабів*, громадських просвітницьких консорціумів, банку соціального капіталу та ін.).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Багато активних та свідомих громадян готові сьогодні самоорганізовуватися, створювати та реєструвати громадські об'єднання для надання допомоги в організації та оптимізації неформальної освіти для дітей із порушенням зору. Сучасний стан системи позашкільної та спеціальної освіти (скорочення фінансування з боку місцевих бюджетів, закриття закладів позашкільної освіти в сільських місцевостях, брак керівного та викладацького складу, наявність у суспільстві міфу про вільний від навчання час тощо), особливо в умовах пандемії (глобальна фінансова криза, соціальна дистанція, карантинні заходи), потребує активного залучення (умови руху держави, системи освіти та активних громадян до точки *соціальної сингулярності*) громадського сектору (людський ресурс, фінансові можливості, знання, уміння та компетенції керівників та членів «профільних» громадських організацій) до налагодження позашкільної діяльності дітей з особливими потребами.

Матеріали статті не вичерпують проблеми повною мірою, подальших наукових розвідок потребують питання розробки критеріїв рівня готовності громади в цілому та її членів зокрема до організації позашкільної діяльності для дітей із порушенням зору; шляхи залучення громадського сектору до оновлення освітніх стандартів позашкільної освіти дітей із вадами зору; розроблення та впровадження новітніх ефективних методів комплексного розвитку з метою реалізації єдиної політики для соціалізації дітей із обмеженими можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

- Авдеєнко, О., Антонюк, О., Бабкіна, О. (2005). *Політологічний словник*. Міжрегіональна академія управління персоналом (Avdieienko, O., Antoniuk, O., Babkina, O. (2005). *Political science dictionary*. Interregional Academy of Personnel Management).
- Буланова, Л. М. (2011). Соціалізація дітей з особливими потребами: соціально-творчий проект. *Шкільний світ. Позашкілля*, 7 (42), 14-17 (Bulanova, L. M. (2011). Socialization of children with special needs: a social and creative project. *School world. Extracurricular activities*, 7 (42), 14-17).
- Герасімова, А. С. (2012). Психолого-педагогічний супровід інклюзивної освіти у Дитячому оздоровчо-екологічному центрі. *Матеріали I Міжнародного симпозиуму психологів позашкільних навчальних закладів* (Herasimova, A. S. (2012). Psychological and pedagogical support of inclusive education in the Children's Health and Ecological Center. *Proceedings of the I International Symposium of Psychologists of Out-of-School Educational Institutions*. Kyiv).
- Грищук, Д. Г. (2019). Методологічні підходи та методичні рекомендації підготовки керівників закладів позашкільної освіти, *Електронний фаховий журнал «Теорія та методика управління освітою», Том 1 (22)*. Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_22/%D0%93%D1%80%D0%B8%D1%89%D1%83%D0%BA.pdf. (Hryshchuk, D. H. (2019). Methodological approaches and methodical recommendations of training of heads of out-of-school education institutions. *Electronic professional journal "Theory and methods of education management"*, Vol. 1 (22). Retrieved from: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_22/%D0%93%D1%80%D0%B8%D1%89%D1%83%D0%BA.pdf).
- Кравченко, В. (2016). Історико-педагогічні аспекти розвитку спеціальної освіти в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1, 364-371 (Kravchenko, V. (2016). Historical and pedagogical aspects of the development of special education in Ukraine. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 1, 364-371).
- Лавриченко, Н. М. (2000). *Педагогіка соціалізації: європейські абрисы*. Київ: ВІРА-ІНСАЙТ (Lavrychenko, N. M. (2000). *Pedagogy of socialization: European outlines*. Kyiv: VIRA-INSIGHT).
- Лісовець, О. В. (2011). *Теорія і методика роботи з дитячими і молоджними організаціями України*. Київ: Академія (Lisovets, O. V. (2011). *Theory and methods of working with children's and youth organizations in Ukraine*. Kyiv: Academy).
- Місія «Служіння незрячим» (Mission "Service to the Blind"). Retrieved from: <http://prozrey.in.ua/>.
- Перфільєва, М. (2014). Діяльність українських громадських організацій та осередків, спрямованих на соціалізацію осіб з обмеженими можливостями в Україні.

- Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2 (3), 277-282. Режим доступу: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/196874/197117> (Perfilieva, M. (2014). Activities of Ukrainian public organizations and centers aimed at the socialization of people with disabilities in Ukraine. *Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University, 2 (3), 277-282. Retrieved from: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/196874/197117>*.*
- Поліщук, Ю. Й. (2003). Соціалізація молоді у контексті діяльності громадських молодіжних об'єднань. *Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні та за рубежом: Матеріали міжн. наук.-практ. конф-ї. Ужгород (Polishchuk, Yu. Y. (2003). Socialization of youth in the context of public youth associations. *Actual problems of professional training of social work specialists in Ukraine and abroad. Materials of the int. scientific-practical conf. Uzhhorod).**
- Пустовіт, Г. П. (2005). Соціалізація підлітків у процесі гурткової роботи у позашкільному навчальному закладі. *Соціальна педагогіка: теорія і практика, 3, 36-44 (Pustovit, H. P. (2005). Socialization of adolescents in the process of group work in out-of-school education institution. *Social pedagogy: theory and practice, 3, 36-44).**
- Харченко, С. Я. (2006) *Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика. Луганськ: Альма-матер. (Kharchenko, S. Ya. (2006) Socialization of children and youth in the process of socio-pedagogical activities: theory and practice. Luhansk: Alma Mater).*
- Bebbington, A., Riddell, R. (1997). *Heavy Hands, Hidden Hands, Holding Hands? Donors, Intermediary NGOs and Civil Society Organization*” NGOs, States and Donors: Too close for Comforted. David Hulme and Michael.
- Bowden, P. (1990). *NGO's in Asia: issues in development. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/229744827> NGOs in Asia Issues in development*
- Sakya, T. (2000). *Role of NGOs in the Development of Non Formal Education in Nepal. Retrieved from: <https://home.hiroshima-u.ac.jp/cice/wp-content/uploads/2014/03/3-1-3.pdf>.*
- Закон України «Про позашкільну освіту» (Law of Ukraine “On Extracurricular Education”) (2012). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14/ed20120810>.*
- Лист Міністерства освіти і науки України про підтримку та фінансування закладів позашкільної освіти в умовах децентралізації влади (Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine on support and financing of out-of-school education institutions in the conditions of decentralization of power) (2018). Retrieved from: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/1_9-568.pdf.*
- Положення про позашкільний навчальний заклад, зі змінами відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 769 (Regulations on out-of-school educational institution, 2001, as amended in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 769) (2010). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769-2010-%D0%BF#Text>.*
- Статут загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів «Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №5 ім. Я. П. Батюка», м. Києва, нова редакція (Charter of the secondary school of I-III degrees “Special boarding school №5 named after Ya. P. Batiuk of Kyiv”, new edition) (2012). Retrieved from: <https://f001.backblazeb2.com/file/site-school/uploads/statut.pdf>*

РЕЗЮМЕ

Грищук Дмитрій. Роль общественных организаций в дополнительном образовании детей с нарушениями зрения.

В статье представлен анализ современного состояния дополнительного образования детей с ограниченными возможностями, в том числе незрячих детей, привлечение общественных организаций к процессу неформального образования детей с нарушениями зрения (на примере миссии «Служение незрячим»), обозначены ключевые условия эффективного сотрудничества общественных объединений с учреждениями внешкольного и специального образования, определены перспективы дальнейшей совместной деятельности учреждений специальной среднего образования, учреждений внешкольного образования с общественным сектором для эффективной организации досуга детей с нарушением зрения. В статье использованы такие методы научного теоретического исследования, как диалектические методы познания, абстрактно-логический, методы анализа и синтеза, системный и монографический. К перспективам дальнейших научных исследований отнесены вопросы разработки критериев уровня готовности общественной организации к организации внешкольной деятельности для детей с нарушением зрения; пути привлечения общественного сектора к обновлению образовательных стандартов дополнительного образования детей с нарушениями зрения; разработка и внедрение новейших эффективных методов комплексного развития с целью реализации единой политики для социализации детей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: дополнительное образование, досуг, учреждения внешкольного образования, учреждения специального образования, лица с психофизическими особенностями, дети с ограниченными возможностями, незрячие дети, общественные организации.

SUMMARY

Hryshchuk Dmytro. The role of public organizations in additional education for visually impaired children.

The article presents an analysis of the current state of additional education for children with disabilities, including visually impaired and blind children, involvement of public organizations in the process of non-formal education of children with visual impairments (using the example of the mission "Serving the Blind"), identifies the key conditions for effective cooperation of public associations with out-of-school institutions and special education institutions, the prospects for further joint activities of institutions of special secondary education, institutions of non-formal education with the public sector for the effective organization of leisure for children with visual impairments have been identified.

The article uses such methods of scientific theoretical research as dialectical methods of cognition, abstract-logical, methods of analysis and synthesis, systemic and monographic methods. Prospects for further scientific research include development of criteria for the level of readiness of a public organization to organize extracurricular activities for children with visual impairments; ways to involve the public sector in updating educational standards for additional education for children with visual impairments; development and implementation of the latest effective methods of integrated development in order to implement a unified policy for the socialization of children with disabilities.

It is concluded that the current state of the system of out-of-school and special education (reduction of funding from local budgets, closure of out-of-school education institutions in rural areas, lack of management and teaching staff, the existence of a myth about free time, etc.), especially in a pandemic, social distance, quarantine measures), requires active involvement (conditions of the state, education system and active citizens to

the point of social singularity) of the public sector (human resources, financial capabilities, knowledge, skills and competences of leaders and members of "profile" NGOs) to establish extracurricular activities for children with special needs.

Key words: *additional education, leisure, out-of-school education institutions, institutions of special education, persons with psychophysical disabilities, children with disabilities, blind children, public organizations.*

УДК 376.015.31:73/76-056

Тетяна Гусєва

Сумський державний педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-3178-1631

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/033-043

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЛЮДЕЙ ІЗ ІНВАЛІДНІСЮ ВНАСЛІДОК ІНТЕЛЕКТУЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми трудового виховання як засобу корекції людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Окреслено шляхи допомоги таким людям в умовах реабілітаційної установи, до яких віднесено розвиток особистих трудових умінь людей із інвалідністю; збагачення уявлень про навколишнє середовище в процесі праці; розвиток уявлень, сприймання, мислення, набуття вмінь планувати та передбачати результат праці, оволодіння різними знаряддями праці; виховання потреби й готовності працювати в колективі; розвиток дрібної моторики, зорової та рухової координації, координації рухів рук, виховання взаємодопомоги, колективізму, готовності працювати, формування позитивного ставлення до праці дорослого, уміння доводити працю до кінця; виховання працювати правильно, охайно; розвиток мовленнєвого спілкування, розширення та збагачення словника. Ефективність роботи залежала від її цілеспрямованості й систематичності, створення відповідних умов для розвитку якостей, необхідних для трудової діяльності, усвідомлення мети та характеру праці, умов її виконання, дотримання охоронно-педагогічного режиму з урахуванням специфічних особливостей психічного розвитку кожної особистості.

Ключові слова: *трудова виховання, трудова навчання, люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, корекційна робота, праця, соціалізація, реабілітаційна установа.*

Постановка проблеми. Трудова виховання є одним із важливих напрямів виховного впливу на особистість людини з інвалідністю і має на меті отримання нею трудових знань, умінь, навичок у процесі трудової діяльності для подальшої її соціалізації і самореалізації. Під час трудового виховання проходить процес корекції, вироблення навичок загальної та трудової культури, компенсуються порушення інтелектуального та фізичного розвитку. Особа з інвалідністю стає готовою виконувати повсякденну працю, вчитися утримувати в належному стані робоче місце та інструмент, бережно відноситися до різного роду матеріалів, економити їх. В умовах реабілітаційної установи трудова виховання людей з інвалідністю